

Meningen over taal Frankrijk, België en Nederland

Marc van Oostendorp

15 april 2006

1 Taal en nationale identiteit

Dat er een relatie bestaat tussen (nationale) identiteit en (nationale) taal, is een gemeenplaats. De Nederlandse Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling schreef in 1999 in een van zijn adviezen aan de regering:¹

Gevoelens van nationale identiteit zijn verbonden met in Nederland geboren zijn, met het spreken van de Nederlandse taal en met het delen van een gezamenlijke geschiedenis en van gemeenschappelijke symbolen.

Ook de bekende Amerikaanse politiek denker Francis Fukuyama beweerde 2005 in zijn Nexus-lezing 'The Future of Democracy. Culture and Immigration':²

Een gemeenschappelijke taal is het begin van een gemeenschappelijk cultuur.

Een maatschappelijke gemeenplaats zoals deze is bijna per definitie waar: als maar genoeg mensen menen dat er een relatie bestaat tussen twee sociale verschijnselen, bestaat deze relatie ook.

Gegeven deze relatie, verwachten we dus ook een verschillend discours in verschillende landen over taalkwesties: die discussies zouden dus in ieder geval culturele verschillen moeten weerspiegelen.

De bovenstaande twee citaten komen van het internet. Ik heb ze opgespoord door aan de zoekmachine Google³ de zoekopdracht 'nationale identiteit en nationale taal' op te geven. Een steeds belangrijker deel van het

¹<http://www.adviesorgaan-rmo.nl/info/advies.php?id=17&s=9>

²<http://www.nrc.nl/opinie/article235713.ece>

³<http://www.google.com/>

publieke debat speelt zich af op het internet, en het ligt dus voor de hand om aspecten van dit debat ook via het internet te bestuderen. Dit is hetgeen ik in dit artikel voorstel te doen.

De vraag over de relatie tussen (inter)nationale taal en identiteit wordt op deze manier een empirische. In het bijzonder kunnen we een antwoord proberen te vinden op de vraag hoe het officieel beleid van een bepaald land — dat één aspect van de ‘taalcultuur’ representeert — gerelateerd is aan informeel discours over taalbeleidskwesties. In dit concrete geval richt ik mij op drie landen: Frankrijk, België en Nederland; deze keuze wordt gemotiveerd in paragraaf 2.

Ik benader deze vraag aan de hand van corpusonderzoek dat gebruik maakt van twee soorten bronnen: elite-kranten en het web. De empirische vraag is: vinden we verschillen tussen Europese landen en corresponderen deze met officieel beleid? Daarnaast wil ik een methodologisch punt aan de orde stellen: hoe nuttig is het om dit soort kwesties te onderzoeken aan de hand van grote corpora van teksten? Die methodologische vraag wordt hier op een praktische manier onderzocht: het antwoord ligt besloten in het eventuele succes van het hieronder gepresenteerde onderzoek. Ik zal laten zien dat we wel degelijk enkele interessante resultaten kunnen afleiden uit deze manier van onderzoeken, maar dat ook kwalitatief onderzoek nodig blijft.

2 Drie vormen van taalpolitiek

Ik richt me in dit artikel op drie Europese landen, Frankrijk, België en Nederland, die op een aantal manieren centraal staan in Europa en de Europese instellingen, bijvoorbeeld doordat ze sinds het begin deel uitmaken van de Europese Unie (voorheen de Europese Gemeenschap).⁴

Interessant aan het drietal is bovendien dat er enerzijds zelfs voor de argeloze observator onmiddellijk in het oog springende politieke en culturele verschillen zijn, terwijl er tegelijkertijd een lange geschiedenis is van — eenzijdige — invloed van Frankrijk op de beide andere landen, zowel in taalkundig als in buitentaalkundig opzicht. Een voorbeeld van het eerste soort invloed is dat het Frans nog altijd de belangrijkste bron van leenwoorden in het Nederlands is. Volgens een recente schatting is 25 % van de huidige woordenschat van het Nederlands geleend uit het Frans, tegenover 10% uit het Engels, de tweede belangrijke toeleverancier van woorden (van der Sijs, 2001). Een relevant voorbeeld van het tweede soort invloed is dat de Franse wetgeving (Code Napoléon) het Nederlandse en het Belgische wetboek sterk beïnvloed heeft (van Hemel, 1998).

⁴Zie Wright (2001) voor een grondige studie van de rol van nationale taal in het Europese debat.

Frankrijk heeft een vrij uitgebreid beleid om de Franse standaardtaal een belangrijker plaats te geven.⁵ Sinds 25 juni 1992 luidt de eerste alinea van de Franse grondwet:⁶

- (1) «la langue de la République est le français»(Artikel 2 van de Franse Grondwet)

De Franse politiek ontplooit allerlei activiteiten om de zogenoemde internationale *francophonie* — een wereldwijd verband van landen waarin het Frans een belangrijke rol speelt — te onderhouden en te ondersteunen. Binnen de Europese instellingen is Frankrijk zeker in de laatste tien jaar een sterk promotor van taaldiversiteit;⁷ volgens sommige sceptici dient deze overigens vooral om het Frans als ‘tweede vreemde taal’ (na het Engels) aan te prijzen.

Binnen Frankrijk is er minder aandacht voor taaldiversiteit; zo zijn pogingen om het *Europees Handvest voor Regionale Talen of Talen van Minderheden* geratificeerd te krijgen, gestrand. Dit handvest is ingesteld door een groot aantal Europese landen in 1992, en dient als basis voor nationale wetgeving voor de bescherming van bedreigde allochtone minderheidstalen. De landen mogen zelf bepalen welke minderheidstalen onder het handvest vallen. Voor erkende talen moet een pakket van minstens 35 maatregelen worden getroffen, op het gebied van het onderwijs, het taalgebruik door de overheid, de omroep, enz. Ook dit pakket kan het land zelf samenstellen uit een langere lijst.

De Franse regering heeft het handvest in 1999 ondertekend, maar het parlement heeft dit tot op heden nooit geratificeerd, zodat het feitelijk niet geldt voor Frankrijk. Het is interessant om te zien welk argument uiteindelijk de doorslag gaf bij de verwerping: het handvest zou in strijd zijn met de Franse grondwet:⁸

- (2) Les principes d’indivisibilité de la République, d’égalité devant la loi et d’unicité du peuple français, qui «s’opposent à ce que soient reconnus des droits collectifs à quelque groupe que ce soit, défini par une communauté d’origine, de culture, de langue ou de croyance»[...]

De sprekers van minderheidstalen mochten geen andere rechten krijgen dan andere Fransen — bijvoorbeeld recht op onderwijs in een andere taal dan het Frans — en bovendien zou het toekennen van dergelijke rechten de ‘eenheid’ van de natie in gevaar brengen.

De taalpolitiek van Nederland is op een aantal punten essentieel verschillend van die van Frankrijk. Zo zijn pogingen om het Nederlands in de

⁵Zie Oakes (2001) voor een uitgebreide studie.

⁶Andere alinea’s definiëren onder andere het volkslied en de nationale vlag.

⁷Zie bijvoorbeeld de *Résolution sur la diversité linguistique dans l’Union européenne* die het Franse parlement op 6 januari 2004 aannam.

⁸*Décision du Conseil Constitutionnel sur la Charte européenne des langues régionales ou minoritaires, June 1999.*

Grondwet te verankeren, zijn tot nu toe mislukt, ondanks de voorzichtige formulering die in voorstellen hiervoor is gehanteerd:

- (3) De bevordering van het gebruik van de Nederlandse taal is voorwerp van zorg van de overheid.⁹

Het huidige Nederlandse taalbeleid – zowel het internationale als het nationale – is uitbesteed aan de *Nederlandse Taalunie*: Nederland speelt hierin geen speciale (centrale) rol, maar werkt erin samen met Vlaanderen en Suriname. Toch zijn er nog wel eigen accenten te erkennen.

In de internationale politiek is de Nederlandse overheid altijd zeer voorzichtig geweest met het ‘bevorderen van het gebruik van de Nederlandse taal’. Het Nederlandse kolonialisme heeft niet geleid tot een wijdverbreid gebruik van het Nederlands in bijvoorbeeld Indonesië (Groeneboer, 1997, 1998).

Binnenslands is er sinds de jaren vijftig van de twintigste eeuw een zekere overheidszorg voor minderheidstalen. Het Europees Handvest is geratificeerd; Jiddisch, Roma, Fries, Neder-Saksisch en Limburgs zijn in de jaren 90 erkend (Leerssen & Heumakers, 2002); erkenning van het Zeeuws is (onder meer) op advies van de Nederlandse Taalunie in het voorjaar van 2005 door de Minister van Binnenlandse Zaken geblokkeerd.

Overigens hanteert het koninkrijk der Nederlanden een opmerkelijk onderscheid tussen ‘erkenning volgens Deel II’ van het handvest en ‘erkenning volgens Deel III’; in deel II wordt feitelijk alleen bevestigd dat men een taal als minderheidstaal erkent, terwijl de concrete maatregelen genoemd worden in deel III.

Het Fries is als enige erkend ‘volgens Deel III’; dit impliceert dat de rijksoverheid zich ertoe verplicht heeft om het Friese onderwijs te ondersteunen, ervoor te zorgen dat er een Friestalige publieke omroep is, enzovoort. De andere twee regionale talen, het Nedersaksisch en het Limburgs, zijn daarentegen erkend ‘volgens Deel II’; dit betreft dus vooral een symbolische maatregel.

België staat, ten slotte, in zijn officiële beleid min of meer tussen Nederland en Frankrijk in (Geeraerts, 2003). In de Belgische Grondwet worden drie talen erkend, of eigenlijk vier taalgebieden:¹⁰

- (4) België omvat vier taalgebieden: het Nederlandse taalgebied, het Franse taalgebied, het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad en het Duitse taalgebied.

⁹Voorstel tot wijziging van grondwetsartikel 22a van de Tweede Kamerleden Alis Koekoek (CDA) en Eimert van Middelkoop (GPV), oktober 1995. Overigens hebben het CDA en de ChristenUnie begin 2005 aangekondigd alsnog met een voorstel tot wijziging van de Grondwet te komen.

¹⁰Artikel 4 van de Belgische Grondwet van 17 februari 1994.

Belgisch kolonialisme heeft (iets) bijgedragen aan de verspreiding van het Frans, maar nauwelijks aan die van het Nederlands.¹¹ Wat betreft veel aspecten van de taalpolitiek is het land natuurlijk verdeeld of, zo men wil, federaal: Vlaanderen maakt deel uit van de Taalunie, Wallonië van de Francophonie.

Ten slotte dient vermeld te worden dat België het Europees Handvest niet ondertekend heeft; volgens sommigen omdat er gevreesd wordt dat dit teveel problemen zou opleveren met Nederlandstalige minderheden in het Franse taalgebied en Franstalige minderheden in het Nederlandse taalgebied.¹² Als dit waar is, is er dus feitelijk sprake van een grondwettelijk argument, net als in het geval van Frankrijk.

3 Krantenarchieven vs. Google

In het licht van de hierboven geschetste algemene taalpolitiek van de drie hier bestudeerde landen, kunnen we ons nu afvragen in hoeverre dit soort verschillen weerspiegeld worden in het publieke debat over taalzaken, bijvoorbeeld over vraagstukken over welke talen nu precies als ‘internationaal’ gelden. Dit laatste vraagstuk nemen we nu als ons uitgangspunt, en we kunnen meteen enkele hypothesen formuleren:

- (5) a. De rol van het Frans is belangrijker in het Franse publieke debat dan de rol van het Nederlands in het Nederlandse debat.
- b. De rol van de grondwet is belangrijker in het Franse (en Belgische debat) dan in het Nederlandse debat.

Het hier gepresenteerde onderzoek is voorts gevestigd op de aanname dat tekstanalyse ons inzicht kan geven in gevoelens en opinies over identiteit en taal. Zoals in paragraaf 1 aangekondigd, maken we gebruik van twee corpora:

- In de eerste plaats zijn dit drie elitekranten — grotendeels door beroepsjournalisten geschreven en geredigeerde artikelen, die naar we veronderstellen de ‘officiële’ meningen van de elite weerspiegelen. We kozen voor *Le Monde*, *De Standaard* en *NRC Handelsblad*.
- In de tweede plaats ontsloten we het Corpus Internet (van Oostendorp & van der Wouden, 1998) met de zoekmachine Google. Dit is een grote verzameling ongesorteerde en ongeredigeerde teksten met niet altijd even duidelijke herkomst; de aanname is dat deze ‘onofficiële’ meningen van het algemene publiek weerspiegelen.

¹¹Dit is gebaseerd op informele observatie; ik heb geen literatuur over dit onderwerp kunnen traceren.

¹²Nederlandstalige Wikipedia (15.4.2006): http://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Europees_handvest_voor_regionale_talen_of_talen_van_minderheden&oldid=3391041

3.1 Krantenarchieven

Allereerst onderzochten we de (elektronische) archieven van drie elitekranten: *Le Monde*, *NRC Handelsblad*, *De Standaard*, zoals de kranten deze ter beschikking stellen van abonnees. We stelden de te onderzoeken periode op de dagen tussen 1 januari 2000 en 1 juni 2005, onder andere om pragmatische redenen: dit waren de data waarvoor de corpora van alle drie de kranten redelijk compleet te verkrijgen waren.

In elk corpus zochten we met een computerscript naar de termen *taalbeleid*, *internationale taal*, *wereldtaal* en hun Franstalige equivalenten. De verzameling van alle artikelen met minstens één van deze termen fungeerde als ons corpus; natuurlijk bevat dit nog een zeker aantal artikelen die niet ter zake doen — bijvoorbeeld muziekcensies die in een zekere uitvoering nog weer eens de stelling bevestigd zagen dat ‘muziek de internationale taal’ is —, en deze werden er met de hand uitgefilterd.

Het resulterende corpus bleek alles bij elkaar niet erg groot:

- Monde: 26 artikels (8008 woorden)
- Standaard: 58 artikels (14906 woorden)
- NRC: 40 artikels (12440 woorden)

Uit deze cijfers kunnen we overigens geen eenduidige conclusie trekken over de specifieke aandacht die in ieder van deze kranten uitgaat naar deze kwesties, aangezien we de relatieve groottes van de krantencorpora niet kennen. Interessanter zijn echter de inhoudelijke vergelijkingen van de drie kranten. In de onderstaande talen wordt bijvoorbeeld voor enkele Europese talen vermeld hoe vaak ze in verband worden gebracht met een van de zoektermen die het corpus constitueerden; de percentages moeten zo worden gelezen dat het Frans in *Le Monde* in 75% van de gevallen met deze zoekterm in verband gebracht werd.¹³

¹³Het ‘in verband brengen’ werd hier zeer ruim opgevat: ook als er gezegd wordt dat het ‘Nederlands geen internationale taal’ is, is dit meegeteld.

(6)

Taal	Krant	# keer	Percentage
Engels	Monde	75	18
	Standaard	252	49
	NRC	120	36
Frans	Monde	299	75
	Standaard	120	24
	NRC	68	20
Nederlands	Monde	5	01
	Standaard	97	19
	NRC	74	22
Spaans	Monde	16	04
	Standaard	19	04
	NRC	19	06
Duits	Monde	3	01
	Standaard	22	04
	NRC	47	14

Opvallend zijn vooral de verschillen tussen *Le Monde* aan de ene kant en *De Standaard* en *NRC Handelsblad* aan de andere, bijvoorbeeld als het gaat om het noemen van het Engels, maar vooral waar het gaat om het noemen van de eigen taal: er zijn maar weinig Franse artikelen waarin het Frans niet wordt genoemd, terwijl er niet veel artikelen in een van de Nederlandstalige kranten verschenen waarin het Nederlands zelfs maar ter sprake wordt gebracht. Bij andere talen dan het Engels, Nederlands en Frans verdwijnen overigens de verschillen meestal, zoals hier wordt geïllustreerd aan de hand van het Spaans en het Duits.

Hiermee wordt dus de eerste hypothese in (5) bevestigd. Ook voor de juistheid van de tweede stelling krijgen we een gedeeltelijke bevestiging. In de onderstaande tabel wordt weergegeven hoeveel keer de Grondwet in de corpora te berde wordt gebracht:

(7)

Woord	Krant	# keer	gem. aantal keer per artikel
Grondwet	Monde	32	1,23
	Standaard	1	0,01
	NRC	1	0,03

De hypothese wordt gedeeltelijk bevestigd: de Franse en de Nederlandse kranten gedragen zich zoals we zouden verwachten, maar de Standaard zit duidelijk op dezelfde lijn als de Nederlandse krant, en niet op de Franse.

We concluderen dat de eigen nationale taal een belangrijker rol speelt in discussies in Frankrijk dan in België en Nederland en dat het begrip *grondwet*

ook belangrijker is in de Franse discussies dan in de Nederlandse en Vlaamse. *De Standaard* staat (verrassend genoeg) in bijna alle opzichten aan de kant van de NRC.

3.2 Google

Vervolgens richten we onze blik op het veel grotere corpus Internet, zoals we dit kunnen benaderen met behulp van de zoekmachine Google. Volgens een recente schatting, indiceert Google ongeveer 3 biljard Nederlandse woorden (van Oostendorp, 2005); het aantal Franse woorden is onbekend (maar waarschijnlijk groter).

De zogenoemde Google API¹⁴ maakt automatische zoektochten op grote schaal mogelijk; er hoeven hiervoor niet eindeloos zoektermen te worden ingetikt in het venster van de webbrowser, maar de computer kan Google rechtstreeks benaderen zonder dat de browser zelfs maar open hoeft te staan.

Met behulp van een script zochten we weer op de begrippen *taalbeleid*, *internationale taal*, *wereldtaal* in het Frans en het Nederlands, maar in dit geval combineerden we dit met de namen van individuele talen, en woorden zoals *grondwet*, om het corpus niet onhanteerbaar groot te maken. We sorteerden de pagina's naar land aan de hand van de uitgang van de domeinnaam (nl=Nederland, be=België, fr=Frankrijk); een nadeel hiervan is natuurlijk dat websites met een extensie als com of org afvielen.

De onderstaande tabel geeft weer de resultaten voor de vraag hoe vaak een bepaalde taal in verband werd gebracht met een van onze zoektermen:

¹⁴<http://www.google.com/apis/>

(8)

Taal	Krant	# keer	Percentage
Engels	Fr	163	32
	Be	577	28
	Nl	4420	42
Frans	Fr	153	30
	Be	525	26
	Nl	957	9
Nederlands	Fr	32	6
	Be	426	21
	Nl	3740	36
Spaans	Fr	75	15
	Be	256	13
	Nl	688	7
Esperanto	Fr	91	18
	Be	259	13
	Nl	628	6

Opvallend is in dit geval vooral, dat de verschillen tussen de drie landen helemaal niet meer zo groot zijn. Het enige echt opvallende verschil is dat in Frankrijk het Nederlands nauwelijks als internationale taal genoemd wordt, en in Nederland het Frans niet; in België worden beide talen ongeveer even vaak genoemd.

Ook de vraag naar de grondwet laat een veel minder extreem verschil zien tussen de drie landen, al is dit verschil nog wel zichtbaar:

(9)

Woord	Krant	# keer	Percentage
Grondwet	Fr	52	10
	Be	76	3
	Nl	230	2

Het Google-archief geeft al met al dus een heel andere kijk op het nationale debat. In het bijzonder verschillen de landen veel minder van elkaar; en elitekranten lijken dichter bij de officiële mening te staan. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat de Europese openbare mening minder divergent is dan de elitekranten suggereren. De Europese burgers zien de zaken veel meer op dezelfde manier dan dat ze hun mening laten bepalen door de officiële politiek van hun land.

4 Een casusstudie: het spellingdebat

In het voorafgaande hebben we gezien hoe een kwantitatief onderzoek naar een relatief groot aantal teksten over een heel algemeen taalpolitiek onder-

werp — de status van talen in de Europese Unie — betrekkelijk eenvoudig kan worden uitgevoerd, en een van de conclusies was dat officiële beleidslijnen vooral in informele bronnen maar zeer ten dele worden weerspiegeld.

In deze paragraaf wil ik laten zien hoe verfijnder verschillen over gedetailleerder punten van meningsverschil via het internet kunnen worden opgespoord. Ook hier zal de publieke mening genuanceerder blijken te zijn dan de officiële standpunten en de door elitekranten verkondigde opinies zouden doen vermoeden.

Ik richt me daarbij op het spellingdebat, dat interessant is omdat het een bijna absolute scheiding tussen de Nederlandse en de Vlaamse elite te zien geeft.

Ik geef eerst wat achtergronden. In 1995 verscheen het eerste Groene Boekje dat onder auspiciën van de Nederlandse Taalunie gemaakt was — het allereerste Groene Boekje verscheen in 1954 toen er nog geen sprake was van een Taalunie. Op dat moment werd ook afgesproken dat er iedere tien jaar een nieuwe druk zou verschijnen. Hoewel er over sommige details, vooral rondom de zogenoemde ‘tussen-*n*’ veel onvrede bestond, accepteerden alle belangrijke Nederlandse en Vlaamse media in 1995 de ‘nieuwe’ spelling: het Groene Boekje werd als de *de facto*-standaard op vrijwel alle redacties ingevoerd.

In oktober 2005 werd het nieuwe Groene Boekje aangekondigd. Hoewel de grote lijnen van de verandering al enkele maanden eerder bekend gemaakt waren, wekte het bij sommigen verbazing van sommigen waren er enkele regels veranderd; met name aan de tussen-*n*-regeling bleek in een bepaald detail gesleuteld te zijn. In december 2005 kondigden een conglomeraat van Nederlandse media (*de Volkskrant*, *Trouw*, *NRC Handelsblad*, *AD*, *HP/De Tijd*, *Groene Amsterdammer*, *NOS Journaal*, *Elsevier*, *Vrij Nederland* aan dat zij deze spelling niet meer zouden volgen. Merk op dat dit alle opiniebladen zijn en bijna alle landelijke kranten (met uitzondering van *De Telegraaf*, die zich bij mijn weten echter ook niet openlijk tegen de actie van de andere kranten heeft verklaard).

In februari 2006 maakten de ‘opstandige’ Nederlandse media bekend dat ze, in samenwerking met het Genootschap Onze Taal, met een alternatief zouden komen: de zogeheten “witte spelling”, gebaseerd op een witgekafte spellinggids die dat genootschap al sinds 1998 uitgeeft. Interessant in dit verband is dat tot nu toe heeft geen enkel belangrijk Vlaams nieuwsmedium zich achter deze ‘opstand’ geschaard; sommige media (bijvoorbeeld *De Standaard* en de *VRT*) hebben zich juist openlijk tégen verklaard.

Hier is dus een vrij duidelijke scheiding tussen de gevestigde media in Nederland en Vlaanderen. De vraag doet zich nu voor of deze scheiding ook weerspiegeld wordt in het internetdebat over dit onderwerp. Interessant genoeg hebben zowel de Nederlandse Taalunie in het elektronisch tijdschrift

*Taalschrift*¹⁵ als het Genootschap Onze Taal¹⁶ in de eerste maanden van 2006 een internetforum over dit onderwerp op touw gezet. Allebei de discussies leken pas goed op gang te komen na een aankondiging in de door Onze Taal in samenwerking met Van Dale uitgegeven nieuwsbrief *Taalpost*.¹⁷ We gaan hier voor allebei de websites uit van de stand van zaken op 12 maart 2006.

De discussie in *Taalschrift* werd geopend op 26 januari 2006, met een provocerend gesteld artikeltje van de VRT-taaladviseur Ruud Hendrickx onder de kop "Wie de nieuwe spelling niet wil, denkt vooral aan zichzelf". Op 12 maart 2006 waren er 206 reacties verschenen op het forum.¹⁸ Naar schatting is ongeveer 25% van de bezoekers het met Hendrickx eens, en 75% is het oneens.

Een interessante vraag is daarbij wat hierbij de verdeling is tussen Vlamingen en Nederlanders. De herkomst van deelnemers wordt in het forum niet gegeven, maar kan deels met Google worden herhaald: we voeren via een script de naam in en kijken hoe vaak hij op een pagina voorkomt met een extensie 'nl' en hoe vaak op een pagina met een extensie 'be': op basis hiervan krijgen we een kanspercentage voor de nationaliteit van de desbetreffende contribuant.¹⁹

Op deze manier heb ik kunnen vaststellen dat ongeveer een derde van de deelnemers Vlaams, en ongeveer zestig procent Nederlands is. De overige tien procent komt van buiten het taalgebied of heeft een volkomen onachterhaalbare identiteit. Onder zowel voor- als tegenstanders vinden we Vlamingen én Nederlanders, maar naar mijn indruk (die op dit moment moeilijk te quantificeren is) krijgt Hendrickx net iets meer steun van Vlamingen dan van Nederlanders.

In (10) geef ik twee voorbeelden van 'dissidente stemmen', dat wil zeggen, van bijdragen die ingaan tegen de mening die we op basis van een al te simplistisch idee over de relatie tussen land en mening zouden verwachten:

- (10) a. "als vertaler, redacteur en (amateur)etymoloog betuig ik mijn warme instemming met de bijdrage waarmee Ruud Hendrickx dit debat heeft geopend. Argumenten geef ik niet, want alle argumenten zijn al honderdmaal over tafel gegaan, en de hele zaak is te

¹⁵<http://www.taalunieversum.org/>

¹⁶<http://www.onzetaal.nl/>

¹⁷<http://www.taalpost.nl/>. Voor de goede orde dient vermeldt dat de auteur van dit artikel als redacteur verbonden is aan de website van Onze Taal en aan *Taalpost*; ik meen dat dit de hier gepresenteerde resultaten niet beïnvloed heeft.

¹⁸De discussie op *Taalschrift* wordt, anders dan die bij Onze Taal, gemodereerd. Er zijn dus mogelijk meer berichten binnengekomen die om enigerlei reden niet door de moderator geplaatst zijn.

¹⁹Ann Marynissen bracht mij tijdens de docentenbijeenkomst waarvan deze bundel verslag doet onder de aandacht dat haar databases op <http://www.familienaam.be/> en <http://www.familienaam.nl/> aan de hand van de achternaam van een auteur eveneens redelijk succesvol iemands vermoedelijke herkomst kan worden gelokaliseerd. Zie haar bijdrage aan deze bundel.

onbelangrijk om verder nog kostbare tijd aan te verspillen.” (J. Engelsman, Nederland)

- b. “Een van de grootste problemen rond de nieuwe spelling(en) is m.i. het ondemocratisch karakter van de besluitvorming. Het gaat niet op dat een bepaalde commissie in haar ivoren toren eventjes de spelling van meer dan 20 miljoen gebruikers gaat bepalen, zonder grootschalig overleg met diezelfde gebruikers.” (C. Vandekerckhove, België)

De discussie op de website van Onze Taal werd geopend op 1 maart 2006, en werd ingeleid met enkele citaten vóór en enkele tegen de ‘witte spelling’ die uit verschillende media waren gehaald. Op 12 maart 2006 waren op deze website 135 reacties te vinden. Naar schatting is ongeveer 50% van de bezoekers voor en 50% tegen de witte spelling (de grenzen zijn soms moeilijk te trekken, bijvoorbeeld omdat de bijdragen niet altijd even to-the-point zijn en zich zowel voor als tegen lijken uit te spreken). De herkomst van deelnemers was in dit geval deels makkelijker achterhaalbaar, bijvoorbeeld omdat ik toegang had tot de e-mailadressen die deelnemers invulden (maar die niet werden gepubliceerd). Hieruit bleek dat er ongeveer evenveel Vlamingen aan de discussie deelnamen als bij Taalschrift: ongeveer 30%.

Ook hier is het weer niet moeilijk om zowel onder voor- als tegenstanders Vlamingen én Nederlanders te vinden, al zijn ook in dit geval de Vlamingen iets kritischer dan de Nederlanders. Ter illustratie geef ik ook hier weer twee ‘dissidente’ stemmen:

- (11) a. “wat geeft Onze Taal c.s. het recht om zomaar zelf een spelling vast te leggen? Waar baseert men zich op? Wie hebben er inspraak? Hoe komt men aan consensus? Het Groene Boekje is niet perfect, maar beter spellingeenheid dan -anarchie.” (T. Roose, Nederland)
- b. “Voor de Witte Spelling gebruike men het bestaande Witte Boekje spelling-1995, inclusief aanvullingen met nieuwe woorden en correcties van vorige inconsequenties, maar zonder al die nutteloze en zinloze wijzigingen van GB05; vooral de formulering van de spellingregels (altijd al hét sterke punt van het Witte Boekje geweest) moet een consistent, consequent geheel opleveren. Wit dus, sneeuw wit, de kleur van de zuiverheid voor een spellinglexicon dat zuiver op de graat is!” (K. De Wilde, België)

We kunnen overigens speculeren hoe het komt dat er meer tegenstanders zijn op de website van de Nederlandse Taalunie dan op die van de georganiseerde tegenstand. Een mogelijke verklaring is dat de discussie op de website van de Taalunie wordt ingeleid door een prikkelende tekst vóór het Groene Boekje, die tegenstanders mogelijk meer heeft gemobiliseerd. Omgekeerd voelden mogelijk op de website van Onze Taal meer tegenstanders van de

opstand zich verleid hun zegje te doen. Ook dit soort factoren zullen dus moeten worden meegewogen in de beoordeling van het uiteindelijke resultaat.

5 Conclusies

De studie naar de publieke opinie over taal staat in de neerlandistiek op zijn zachtst gezegd nog in de kinderschoenen. Toch is dergelijke onderzoek naar mijn mening om een aantal redenen van belang. In de eerste plaats is er een wetenschappelijk belang: als we taal als een sociaal object zien, zijn de heersende meningen over dat object bijna per definitie waar — als niemand het Nederlands serieus neemt als internationale taal, is het ook geen serieuze internationale taal. Het is daarom van belang om die meningen in kaart te brengen: samen vormen zij het beeld dat een samenleving van een bepaald moment van de eigen taal heeft.²⁰ De hier gepresenteerde resultaten laten zien dat het hiervoor zeker niet genoeg is om alleen kennis te nemen van de meningen van de gevestigde partijen omdat deze, als media, vaak partij zijn in dit soort debatten.

Daarnaast kan dit type onderzoek natuurlijk ook van belang zijn voor taalbeleidsmakers die enige orde willen aanbrengen in de stortvloed aan meningen die over sommige onderwerpen, zoals de spellingveranderingen, via het internet over hen wordt uitgestort.

Het spreekt vanzelf dat er nog zeer veel te verfijnen valt aan de hier gepresenteerde methodologie. Zo zou het internet-corpus gedifferentieerd moeten worden naar periode (wanneer is het stuk geschreven en wanneer is het op internet geplaatst), genre (een discussie in een forum, een persoonlijke ontboezeming, enz.), soort website (nu werden ook de krantenartikelen die op het algemeen toegankelijke deel van het internet stonden meegenomen), enzovoorts. Van belang is het voorts om ook andere kranten — zoals het Waalse *Le Soir* — in de discussie te betrekken, en de resultaten te vergelijken met bijvoorbeeld goed ontworpen vragenlijsten (Oakes, 2001).

Ondanks deze punten van aandacht, kunnen we nu al concluderen dat de studie van elektronische corpora in aanleg een nuttig extra instrument is om het nationale publieke debat te bestuderen. Interessant vind ik vooral dat de verschillen tussen landen bij gewone discussies steeds minder sterk zijn dan bijvoorbeeld in de elite-kranten. Alles bij elkaar genomen lijken de culturele verschillen waar het gaat om taalbeleid in de drie hier bestudeerde landen misschien wel minder groot dan je op het eerste gezicht zou denken.

²⁰Zie Preston (1999) voor een gepassioneerd betoog voor de studie van zogenoemde 'folk linguistics' — de opvattingen van de niet taalkundig geschoolde over taal.

Bibliografie

- Geeraerts, Dirk (2003). 'Rationalisme en nationalisme in de Vlaamse taalpolitiek'. In: de Caluwe, Johan, Dirk Geeraerts, Sjaak Kroon, Virginie Mamadouh, Ronald Soetaert, Luc Top, & Ton Vallen (eds.), *Taalvariatie en taalbeleid. Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*, pp. 87–104. Antwerpen: Garant.
- Groeneboer, Kees (1997). 'De toekomst van het Nederlands'. *Tydskrif vir Nederlands & Afrikaans*, 4, 1. URL <http://academic.sun.ac.za/afrndl/tna/groeneboer97.html>.
- (1998). 'Westerse koloniale taalpolitiek in Azië. Het Nederlands, Portugees, Spaans, Engels en Frans in vergelijkend perspectief'. *Mededelingen van de Afdeling Letterkunde, Nieuwe Reeks.*, 61, 2.
- van Hemel, Winfried Henricus (1998). *Beschikken over een aandeel in een gemeenschap: een rechtsvergelijkende studie*. Deventer: Kluwer. URL <http://www.ub.rug.nl/eldoc/dis/jur/w.h.van.hemel/>.
- Leerssen, J. & A. Heumakers (2002). 'Streektaal en erkenning: een paradox en zes misverstanden'. In: Mathijssen, M. (ed.), *Hartstocht in contrapunt*. Amsterdam: Bezige Bij.
- Oakes, Leigh (2001). *Language and National Identity. Comparing France and Sweden*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- van Oostendorp, Marc (2005). 'I am feeling lucky in de taalwetenschap'. In: Engelsman, Jaap, Ewoud Sanders, & Rob Tempelaars (eds.), *Taal als levenswerk. Aspecten van de Nederlandse taalkunde*, pp. 101–106. Den Haag: Sdu.
- van Oostendorp, Marc & Ton van der Wouden (1998). 'Corpus Internet'. *Nederlandse Taalkunde*, 3, 4: 347–361. URL <http://www.ned.univie.ac.at/ned-tk/digitaal.htm>.
- Preston, Dennis (1999). 'A plea for the study of folk linguistics'. In: Griffen, P., J. K. Peyton, W. Wolfram, & R. Fasold (eds.), *Language in action: New studies of language in society*, pp. 113–139. Creeskill, NY: Hampton Press.
- van der Sijs, Nicoline (2001). *Chronologisch woordenboek; de ouderdom en herkomst van onze woorden en betekenissen*. Amsterdam: L.J. Veen.
- Wright, Sue (2001). *Community and Communication: The Role of Language in Nation State Building and European Integration*. Clevedon: Multilingual Matters.